GEOPOLITIČKI KONTEKST JUGOISTOČNE EVROPE I BEZBEDNOSNI KONCEPT EVROPSKE UNIJE

Nešković Slobodan¹

Šoškić Lazar²

Sažetak: Autori u radu razmatraju složenu problematiku geopolitičkog položaja Jugoistočne Evrope i primenu bezbednosne koncepcije Evropske unije. Prisutne su permanentne anomalije u svim sferama. Predmet istraživanja su geografske, političke i bezbednosne osobenosti država posmatranog prostora sa mogućnostima implementacije koncepta spoljne i bezbednosne politike Evropske unije. Geopolitički kontekst Jugoistočne Evrope predstavlja poprište konstantnih interesa velikih sila i sukobljavanja država regiona, gde se primenjuje usvojeni koncept bezbednosti Evropske unije. Prostor Jugoistočne Evrope kao poveznica Zapada i Istoka ima veliki međunarodni značaj. Države regiona opterećene su brojnim protivrečnostima i viševjekovnim konfrontacijama. Evropska unija promoviše autohtoni projekat bezbednosne politike u procesu integracija država i jačanja vlastite pozicije u regionu. Cilj istraživanja je celovito sagledavanje kompleksnog temata geopolitičkog položaja zemalja Jugoistočne Evrope i bezbednosne strategije Evropske unije u kontekstu razrešavanja ispoljenih anomalija. Postignuti rezultati imaju kognitivna

1 Fakultet za ekonomiju i inženjerski menadžment, Cvećarska 2, 21000 Novi Sad,
e-mail: slobneskovic@gmail.com

2 Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srbije, 11000 Beograd,
e-mail: salazarsoskic@gmail.com

obeležja, odnose se na obrazložene bitne aspekte geopolitike datog prostora i bezbednosnih inicijativa EU, tako i označavaju realne segmente društvenog razvoja zemalja. Zaključujemo da Jugoistočna Evropa predstavlja teritoriju od esencijalnog geopolitičkog značaja i interesa svetskih hegemoni. Evropska unija i na tom prostoru promoviše bezbednosnu strategiju sadržanu u zvaničnim dokumentima.

Ključne reči: *Jugoistočna Evropa / geopolitika / bezbednost / bezbednosna i odbrambena politika / Evropska unija / Lisabonski ugovor / pridruživanje / Evropska unija.*

UVOD

Geopolitički pojam Jugoistočna Evropa novijeg je datuma i označava geografsku regiju koja obuhvata jugoistok evropskog kontinenta. Prostire se preko gotovo celog područja Balkanskog poluostrva, takođe obuhvata deo Panonske nizije, kao i deo Karpata. Određeni broj autora ubrajaju i Malu Aziju u teritoriju Jugoistočne Evrope.

Region Jugoistočne Evrope nastao je nakon završetka Hladnog rata i sukoba vođenih na teritoriji nekadašnje SFRJ, i to kao neutralna geopolitička odrednica. Na ovaj način zamenjen je naziv Balkan koji je davno poprimio negativnu konotaciju u geopolitičkim diskursima. Zastupljeno je mišljenje da su Marija Todorova i Vesna Goldsvorti predložile ovaj naziv. Evropska unija je prihvatila ovo ime, te je inicijativu za 1999. godinu tako i nazvala: Pakt stabilnosti za Jugoistočnu Evropu.³

Smatra se da teritoriju Jugoistočne Evrope čine sledeće države: Albanija, Bosna i Hercegovina, Bugarska, Crna Gora, Hrvatska, Grčka, Makedonija, Moldavija, Rumunija, Srbija i Turska. Ukoliko se region Jugoistočne Evrope posmatra sa istorijskog aspekta, može se zaključiti da je specifičan po etničkoj raznolikosti, karakterističan kao prostor gde su se dešavale brojne promene granica, kako nastanka, tako i sunovrata velikih carstava (Zapadno Rimsko Carstvo, Vizantija, Osmansko Carstvo, Austrougarska Monarhija). Pored toga, oduvek je predstavljala i mesto susretanja religija i civilizacija (rimokatoličke, pravoslavne i islamske). Stabilnost ovog regiona održavala je neutralnost SFRJ (nesvrstana

3 Čak je i list „Balkan Times“ 2003. godine promenio svoj naziv u „Southeast European Times“.

spoljna politika), iako je tokom perioda Hladnog rata bio pod jakim uticajem Istoka i Zapada.

U geopolitičkoj apstrakciji Jugoistočne Evrope moguće je shvatanje različitih fragmenata učenja, što utemeljivača geopolitike kao naučne discipline, tako i svih modernih geopolitičara. Bez poznavanja učenja Karla Šmita, Fridriha Racela, Alfreda Mehena, Rudolfa Kjelena, Helforda Mekindera, Karla Haushofera, Nikolasa Spajkmana, Zbignjeva Bžežinskog, Semjuela Hantingtona, Frensis Fukojame, Iva Lakosta, Henrija Kisindžera, Džordža Kenana, Petra Nikolajevića Savickog, Aleksandra Dugina, Leonida Savina, Leonida Ivašova i drugih teoretičara, nemoguće je razumevanje događaja koji su se zbivali na ovoj teritoriji, kao i toga šta se sada događa, kao i ono što bi se moglo odvijati u narednom periodu. Efektivno ostvarivanje geopolitičkih ciljeva bazirano je na teorijsko-metodološkim postavkama, idejama, preporukama i kreacijama pomenutih teoretičara geopolitike. Njihovi podaci prepoznaju se u svim okolnostima koja se odnose kako na globalnu „geopolitičku dramu“, tako i na ozbiljne geopolitičke igre koje su se odvijale u regionu Jugoistočne Evrope.

Zajednička spoljna i bezbednosna politika razvija se kao drugi od tri stuba Evropske unije, počev od Ugovora o Evropskoj uniji iz 1992, poznatijeg kao Ugovor iz Mاستrihta. U toku svoje relativno kratke istorije, ona je razvijana i unapređivana, što je i formalizovano izmenama i dopunama Ugovora o Evropskoj uniji, najpre u Amsterdamu 1997, a zatim u Nici 2001. U toku poslednje decenije načinjen je pokušaj usvajanja Ustava Evropske unije koji je završen neuspehom (Kolev, 2017).

Za odnose sa zemljama van EU je odgovoran visoki predstavnik Unije za spoljnu politiku i bezbednost, imenovan od strane Evropskog saveta, ali koji takođe obavlja i funkciju potpredsednika Evropske komisije. Na nivou šefova država ili vlada, Uniju predstavlja predsednik Evropskog saveta. Evropska služba za spoljne poslove (EEAS) služi kao ministarstvo spoljnih poslova i diplomatska služba Unije pod okriljem visokog predstavnika. Ona je sastavljena od stručnog osoblja prosleđenog iz Saveta, država članica i Evropske komisije. Savet priprema i donosi odluke u oblasti spoljne politike i bezbednosti EU na osnovu smernica koje utvrdi Evropski savet. Komisija je, sa druge strane, odgovorna za trgovinu i finansiranje država koje nisu članice EU, kao što je

humanitarna ili razvojna pomoć. Komisija takođe predstavlja Uniju u svim oblastima nadležnosti EU mimo spoljne i bezbednosne politike.

GEOPOLITIČKI KONTEKST JUGOISTOČNE EVROPE

Region Jugoistočne Evrope je teritorija graničara koja se regularno nalazi u sudaru Istoka i Zapada. Posmatrano sa geografskog aspekta, predstavlja kontaktnu zonu Zapadnog (pre svega EU) i Južnog (mala Azija, Bliski i Srednji Istok) makroprostora kojim trenutno preovladava talasokratija (Zapad). Namenjena mu je uloga od strane Zapada (zajedno sa Istočnim makroprostorom Dalekog Istoka) da okupira, „obuzdava“ i „balansira“ (Džon Kenan) Srednji Istok (tradicionalni Hartlend, odnosno Rusiju). Američki geopolitičar Zbignjev Bžežinski (*Zbigniew Brzezinski*) teorijski personifikuje ovu geopolitičku koncepciju, dok je najeksplicitnije izložena u njegovoj knjizi „Velika šahovska tabla: američki primat i njeni geostrateški imperativi“ („*The Grand Chessboard: American Primacy and Its Geostrategic Imperatives*“) (Brzezinski, 1997). Bžežinski je kao krucijalno geopolitičko opredeljenje SAD-a objasnio zaposedanje Hartlenda, međutim, taj cilj ne može biti realizovan bez kontrole Rimlenda u kome se nalazi i Jugoistočna Evropa. Jugoistočna Evropa ima konekciju sa srednjoevropskim kontinentalizmom kao esencijalnom telurokratskom geopolitičkom koncepcijom. Pojedina predviđanja koja proističu iz ovog koncepta ostvaruju se u obliku infrastrukturnih koridora, dok su određene države na ovoj teritoriji, sa aspekta kontinentalizma, nadalje „geografski neprijatelji jedna drugoj“ (Milorad Ekmedžić).

Značaj Jugoistočne Evrope u procesima globalizacije nije moguće razumeti i objasniti bez ovog „geopolitičkog magnetizma“. U savremenim međunarodnim prilikama ovaj region je, kao ishod razora bipolarnog sistema moći, ostao geopolitička itekako bitna tačka Planete.⁴ Jugoistočna Evropa je bila i biće prostor geopolitičke borbe talasokratije i telurokratije. Zašto su SAD kao jedna od najvećih istorijskih svetskih sila toliko pažnje poklanjale ovom prostoru? Zašto je tzv. međunarodna zajednica u takvoj meri pomagala proces fragmentacije ovog prostora? Zašto se EU tako odnosila prema SFRJ kao paradigmi supranacionalne zajednice a pri tome sama težila takvom integracionom modelu? Kakva su aktuelna (i da li uopšte postoje) geopolitička stremljenja naroda ovog

4 Bipolarni sistem je zasnovan na „ravnoteži straha“ i razvio se krajem i u razdoblju posle Drugog svetskog rata.

prostora? Koji su najznačajniji spoljni činioci koji su uticali na geopolitičke procese u ovom delu sveta? Kako se oni mogu identifikovati? Koje su osnovne koordinate geopolitičkog položaja Jugoistočne Evrope? Može li su dogledno vreme geopolitički položaj Jugoistočne Evrope izmeniti na bolje? Kakav je savremeni geopolitički pejzaž ovog prostora? U kojoj meri je njegov geografski položaj („kuća nasred druma“ – Jovan Cvijić; „zapad na istoku i istok na zapadu“ – Sveti Sava) izbor ugrožavanje njegove bezbednosti? Da li zemlje Jugoistočne Evrope samo svojim naporima i trudom mogu popraviti svoj geopolitičku poziciju? U odgovorima na ova pitanja se kriju razlozi geopolitičkog značaja Jugoistočne Evrope (Kolev, 2017).

Značajne promene koje su dovele do ekstremnih reformi geopolitičke pozicije Jugoistočne Evrope dogodile su se krajem osamdesetih godina. Te transformacije ogledaju se u sledećim činjenicama (Nešković, Antonović, Šoškić, 2019):

- pad Berlinskog zida koji je predstavljao simbol bipolarne podele sveta („demokratski Zapad“ i „totalitarni Istok“),
- sjedinjavanje dve Nemačke,
- raspuštanje Varšavskog ugovora,
- rušenje jednopartijskih režima u istočnoevropskim zemljama,
- uspostavljanje tržišne ekonomije u svim postsocijalističkim državama,
- nestanak višenacionalnih država (SFR Jugoslavije, Čehoslovačke, SSSR) i sl.

Evroatlantistički Zapad ovu situaciju spoznao je kao svoj vitalni geopolitički trijumf. Države Jugoistočne Evrope, nakon ovakve promene međunarodnih odnosa, postale su sklonije delovanju međunarodnih centara moći, pre svega onih zapadnih. Neretko je atlantizam (ali i evroazijstvo) u određenim svetskim geopolitičkim odnosima, u cilju odbrane svojih interesa na ovom prostoru Evrope, određene države ovog regiona odabirao za temporarne saveznike. Retko kada su te relacije sa atlantizmom podrazumevale karakter strateškog dugoročnog partnerstva koje je uzimalo u obzir i geopolitičke interese država Jugoistočne Evrope.

Na pragu XXI veka Jugoistočna Evropa nalazi se u geopolitičkoj tranziciji odnosno u fazi geopolitičkog nesklada, disbalansa geopolitičke moći.

Geopolitički sukob između Istoka i Zapada je nastavljen. Ovi konflikti dobili su novi oblik koji je manifestovan u odluci Badinterove komisije da SFRJ proglasi državom u destrukciji. Preciznije geopolitičko sagledavanje ove odluke upućuje na to da je komisija bila vođena stereotipnom talasokratskom matricom o suzdržavanju onih komponenti koji mogu biti „potencijalni eksponenti ruskih interesa na Balkanu“. Na ovaj način ponovo je realizovano geopolitičko balansiranje moći, koja je do tada potiskivana i balansirana u okviru Jugoslavije. Raniji jugoslovenski faktori sputavanja eskalacije delovanja Istoka, sa disolucijom SFRJ postali su balkanski faktori ravnoteže vođstva što može postati novi generator pretnje po bezbednost Jugoistočne Evrope.⁵ Međutim, čak i u okvirima samih država ovog regiona utemeljeni su određeni faktori „sabotiranja“ i „balansiranja“ koji se instrumentalizuju kako bi se one premodelovale u socijalno-ekonomsko stanje zavisnosti [Nešković, 2013].

Konačno, živimo u dobu transgresije geopolitičke moći i izuzetnih reformi svetskog geopolitičkog sistema. Težište konfrontiranja talasokratije i telurokratije, kao i centara moći pomerio se ka Istoku, ka Centralnoj Aziji i Dalekom Istoku. Ovo je etapa početka kraja svetske unipolarne hegemonije talasokratije (SAD) i konstituisanja multipolarnog svetskog poretka. Jugoistočna Evropa je karika od izuzetnog značaja u ovom dominantnom geopolitičkom procesu. Talasokratija, koja predstavlja trenutno kompetitivnu geopolitičku koncepciju na ovoj teritoriji, teži ka tome da prostorno fragmentira, oslabi, umanj, redukuje njegovu superiornost, dovede ga u „razbij-raspad“ proces i na taj način učini kompatibilnim sa svojim ciljevima. Telurokratija (Rusija) potražuje pouzdane partnere na vektoru Jugoistočne Evrope svojih geopolitičkih interesa. U ovakvim prilikama prisutni su poprilično jaki pritisci na države ovog regiona da odstupe od svojih nacionalnih interesa i da se pridruže određenoj geopolitičkoj alternativi.

KONCEPT BEZBEDNOSTI EVROPSKE UNIJE

Spoljna politika EU razvijala se počev od Ugovora iz Matrihta, preko Ugovora iz Amsterdama, Nice, do Lisabonskog spsorazuma kojim se

⁵ Antagonizovanje indukovanim šovinizmom dojučerašnjih sunarodnika imalo je za cilj da se uspostave geopolitičke pretenzije određenih centara moći van ovog prostora.

menjaju i dopunjuju Ugovor o Evropskoj uniji i Ugovor o osnivanju Evropske zajednice (takozvani Rimski ugovor, koji je u ovom procesu preimenovan u Ugovor o funkcionisanju Evropske unije) (Trapara, 2010). Lisabonski sporazum potpisan je od predstavnika država članica EU 13. decembra 2007. Stupio je na snagu tek 1. decembra 2009. godine, nakon što su ga ratifikovale sve države članice, prema svojim unutrašnjim procedurama. Razlog odlaganja je u tome što je u Irskoj 2008. Sporazum prvobitno odbijen na referendumu, da bi bio prihvaćen na novom, godinu dana kasnije. Smatra se da je izbijanje svetske ekonomske krize krajem 2008. i težak finansijski položaj u kome su se našle neke od evropskih država, uključujući i Republiku Irsku, doprineo promeni većinskog stava irskih građana prema daljem jačanju EU na račun nacionalnih vlada, koje se ovim Sporazumom želelo postići. I u oblasti zajedničke spoljne i bezbednosne politike, ovim sporazumom uvedene su određene novine. Ključna izmena koju unosi Lisabonski sporazum tiče se pravnog statusa Evropske unije. Do sada je EU funkcionisala preko svoja tri stuba (Evropske zajednice, Zajednička spoljna i bezbednosna politika i policijska i sudska saradnja u krivičnim stvarima), od kojih su jedino Evropske zajednice (Evropska ekonomska zajednica i Evropska zajednica za atomsku energiju) imale svojstvo pravnog lica. Lisabonski sporazum napušta ovakav sistem, ukida stubove i daje Evropskoj uniji svojstvo pravnog lica. Time su stvorene i formalno-pravne pretpostavke da Evropska unija nadiđe status obične međunarodne organizacije i potvrdi se kao specifični konsolidovani politički entitet. Ovo se odrazilo i na spoljnu i bezbednosnu politiku, jer sada je Unija ta koja u međunarodnim odnosima nastupa kao pravni subjekt, može da zaključuje međunarodne ugovore i bude član međunarodnih organizacija (Svetske trgovinske organizacije). Želja potpisnika Lisabonskog sporazuma da se Uniji u punom smislu omogući da na spoljnom planu govori „jednim glasom” dobila je svoj izraz i u nekim konkretnim rešenjima u Sporazumu.

Unija sprovodi zajedničku i bezbednosnu politiku na tri načina:

1. definisanjem opštih smernica;
2. usvajanjem odluka koje definišu akciju Unije, stav Unije i aranžmane za primenu istih;
3. jačanjem sistematske saradnje između država članica u sprovođenje politike.

Kao i do sada, države članice su te koje imaju bitnu ulogu u primeni Zajedničke spoljne i bezbednosne politike Unije, uz naglašenu koordinatorsku ulogu Visokog predstavnika. One aktivno i bezrezervno podržavaju spoljnu i bezbednosnu politiku Unije u duhu lojalnosti i uzajamne solidarnosti i slažu se sa delovanjem Unije u ovoj oblasti. Svaka država članica ili Visoki predstavnik (sâm ili uz podršku Komisije), mogu da skrenu pažnju Savetu na bilo koje pitanje iz oblasti zajedničke spoljne i bezbednosne politike. Države članice se konsultuju u okviru Saveta i Evropskog saveta o svim pitanjima spoljne i bezbednosne politike koje su od opšteg interesa i zahtevaju zajednički pristup, a u skladu sa načelom uzajamne solidarnosti. One koordiniraju svoje delovanje i podupiru stavove Unije u međunarodnim organizacijama i na međunarodnim konferencijama, o čemu brine Visoki predstavnik. Kada Unija definiše stav o predmetu koji je na dnevnom redu Saveta bezbednosti UN, one države članove koje imaju mesto u Savetu bezbednosti će tražiti da se pozove Visoki predstavnik kako bi izložio stav Unije (Nešković, 2018).

Zadaci u okviru zajedničke politike bezbednosti i odbrane mogu biti sledeći: operacije razoružavanja, humanitarni i zadaci spasavanja, zadaci vojnog savetovanja i pomoći, sprečavanje sukoba i očuvanje mira, zadaci borbenih snaga u upravljanju krizama, uključujući postizanje mira i postkonfliktnu rehabilitaciju. O ovim zadacima odlučuje Savet, a Visoki predstavnik osigurava koordinaciju civilnih i vojnih aspekata istih. Evropska odbrambena agencija, potčinjena Savetu, bavi se praćenjem vojnih sposobnosti država članica i tehnološkog napretka na tom planu (Nešković, 2016). Zajednička bezbednosna i odbrambena politika predstavlja domen međuvladine saradnje, ali su decembarski Zaključci na izvestan način naglasili ulogu Evropske komisije. Ingerencije Evropske komisije i mogućnost doprinosa prepoznati su u važnosti razvoja kapaciteta dvostruke namene, naročito kada je reč o istraživanju, ali i u jačanju inovativne i kompetitivne tehnološke i industrijske baze (EDTIB) u skladu sa pravnim tekovina Evropske unije i značaju podrške koju treba dati regionalnim klasterima malih i srednjih preduzeća kako bi im se obezbedio bolji pristup odbrambenom tržištu. Konkretan zadatak predstavlja izrada Mape puta za razvoj industrijskih standarda u oblasti odbrane ali bez dupliranja postojećih, naročito NATO standarda, čije bi postojanje uticalo na harmonizaciju potreba država članica i povećanje interoperabilnosti ali i konkurentnosti same industrije kada je reč o nastupu u trećim zemljama (Nešković, 2014).

Zašto Evropskoj uniji treba zajednička odbrambena politika? Da bi imala veću stratešku autonomiju i mogla da utiče na razvoj događaja u širem okruženju, zajedno sa svojim partnerima ili sama i na taj način štiti svoje interese. Da bi mogla da odgovori zadacima koje je sama sebi postavila, kao garant međunarodnog mira i bezbednosti Unija mora da:

- stalno unapređuje svoje odnose i saradnju sa globalnim, transatlanskim i regionalnim partnerima;
- da razvija zajedničku bezbednosnu politiku koja je komplementarna NATO-u;
- da unapredi sposobnosti i kapacitete za brzo reagovanje, uključujući i borbene grupe;
- da ispita i unapredi sistem finansiranja misija, uključujući i Athena mehanizam;
- da obezbedi procedure i pravila koja bi omogućila brže i fleksibilnije uspostavljanje civilnih misija (Nešković i sar., 2018).

Svoj „glas” i nastojanja u međunarodnoj politici EU je usmerila na uspostavljanje efikasnog multilateralnog sistema – razvoj međunarodne zajednice, funkcionalnih međunarodnih institucija i međunarodnog prava. Ujedinjene nacije su prepoznate kao nosilac međunarodnih promena, uz postojeće međunarodne trgovinske i finansijske institucije. Doprinos razvoju multilateralnog sistema, po ESB, daju razvijeni transatlantski odnosi, oličeni u NATO-u, te brojne regionalne organizacije. One države koje ne iskažu svoju opredeljenost za multilateralni međunarodni sistem snosiće svu odgovornost, po cenu narušenih odnosa sa EU. Treće poglavlje ESB ukazuje na potrebu osavremenjavanja EU, odnosno šta još Unija treba da uradi kako bi iskoristila sve svoje potencijale u ostvarivanju strateških ciljeva i suprotstavljanju pretnjama. Ističe se da bi EU morala da bude aktivnija, sposobnija, usklađenija i da sarađuje sa drugim partnerima, kako bi ostvarila postavljene ciljeve i sprovedila postavljene zadatke. U vrlo kratkom zaključku ESB ponovljena je konstatacija da aktivnija i sposobnija Unija može da ostavi snažan uticaj u svetskim razmerama, kao i da će se usredsrediti na ostvarivanje efektivnog multilateralnog sistema, koji bi vodio pravilnijem, bezbednijem i ujedinjenijem svetu (Nešković, 2018).

Na istom sastanku Evropskog saveta, na kojem je doneta ESB, usvojena je

i Strategija EU protiv širenja oružja za masovno uništavanje. Donošenje te strategije uslovlila je procena da je širenje oružja za masovno uništavanje i sredstava za njihovu isporuku rastuća pretnja po EU i međunarodni mir i bezbednost. Tom strategijom utvrđeni su konkretni postupci i radnje kako bi se efikasno reagovalo na polju sprečavanja širenja, razoružanja i kontrole oružja za masovno uništavanje. Uspostavljena 2003. godine, ESB se pripremala za proširenje EU, koje je usledilo već 2004. godine, kao i za donošenje Ustava Evrope. Poznato je da nije uspeo pokušaj usvajanja Ustava Evrope, ali se mora istaći da su već 2004. godine realizovane značajne aktivnosti ESB, kao što su Koncept borbenih grupa, donošenje Glavnih ciljeva 2010, Evropska odbrambena agencija i civilno-vojne misije (Nešković, 2016).

Srbija kao pridružena država EU aktivno učestvuje u misijama i operacijama za upravljanje krizama EU, vojne operacije u Somaliji, takođe izražena je i spremnost učestvovanja u misiji u Maliju. Ono što Srbiji predstoji u daljem procesu približavanja jeste stvaranje okvira i procedura za razvoj kapaciteta za učešće u civilnim misijama (Mešanović, 2014).

ZAKLJUČAK

Jugoistočna Evropa prisutna je u svim geopolitičkim strategijama i mapama velikih sila. Prisutna su stalna nastojanja da se konstituiše kontrola ovog strateški značajnog i osetljivog regiona od strane atlantizma, ali i od strane evroazijstva, sa različitim motivima. Na ovom prostoru je oduvek bilo snažno prisustvo velikih sila (SAD, Rusija, Nemačka, Velika Britanija, Turska, Francuska i sl.). Njihovi interesi su veoma isprepleteni i zato je njihov uticaj konstantan. Tako je, u određenoj konstelaciji globalnih interesa i SFR Jugoslavija imala svoju specifičnu geopolitičku ulogu „tampon zone“. Kada je potreba za tom svrhom prestala otvorili su se procesi njenog dezintegriranja.

U nastojanju da budemo objektivni možemo da ocenimo da Jugoistočna Evropa ovog trenutka ne raspolaže ozbiljnijim kapacitetima da vidljivije demonstrira nameru jačanja svoje geopolitičke pozicije. U konstelaciji aktuelne strukture svetskog političkog sistema autentična geopolitička paradigma u skorije vreme nema izgledne osnove za uspeh. Velike sile će i nadalje nastojati da održe stečeni geopolitički primat, odnosno stečenu geopolitičku akviziciju na prostoru Jugoistočne Evrope. Ali uvažavanje

samo interesa velikih sila a zanemarivanje sopstvenih stvara uslove za neokolonijalni status koji onemogućava ekonomski prosperitet.

Zajednička spoljna i zajednička politika EU ima za cilj očuvanje zajedničkih vrednosti, jačanje bezbednosti Unije, očuvanje mira i međunarodne saradnje, razvijanje i konsolidaciju demokratije i vladavine prava, kao i poštovanje ljudskih prava i osnovnih sloboda. Opšta obaveza svake od budućih članica EU jeste poštovanje evropskih vrednosti, u koje svakako treba ubrojati i opštu demokratizaciju i zabranu diskriminacije. Svakako, najznačajniji zahtev u ovom smislu u oblasti bezbednosti jeste civilna i demokratska kontrola snaga bezbednosti (oružanih snaga, policije, bezbednosnih službi, civilnih i vojnih). Ova se obaveza smatra demokratskom tekovinom razvijenih evropskih država, a time postaje i politički kriterijum za svaku državu koja želi da postane članica EU. Od budućih država članica EU očekuje se da budu sposobne da vode politički dijalog u okviru zajedničke spoljne i bezbednosne politike, da se usklađuju sa stavovima EU, da uzimaju učešće u akcijama EU, kao i da primenjuju dogovorene sankcije i restriktivne mere. Uspostavljanje poverenja putem razmene tajnih podataka sa EU i stvaranje osnove za učešće u EU operacijama, važno je u smislu izgradnje novog, partnerskog odnosa sa EU u oblasti bezbednosti i odbrane.

LITERATURA

1. Brzezinski, Z., (1997) *The Grand Chessboard: American Primacy and Its Geostrategic Imperatives*, New York, BasicBooks.
2. Dugin, A., (2004), *Osnovi geopolitike*, knjiga 1, Zrenjanin, Ekopres.
3. Kolev, D., (2017), *Diplomatske igre oko Balkanskog geopolitičkog čvora*, u: Tematičen sbornik, Transgranično satrudništvo i politiki na razvitie v Bulgaria i na Balkanite, Tom 4, Veliko Trnovo Bulgaria, Univerzitet "Sveti Kiril i Metodij".
4. Makinder, H., (2009), *Demokratski ideali i stvarnost:studija politike obnove*, Metafizika: Beograd.
5. Mešanović, S., (2014), *Zajednička bezbednosna i odbrambena politika EU posle decembarskog samita*, Beograd: Novi vek, (6), 8-10.

6. Nešković, S., (2013), Sredstva međunarodne politike sa posebnim osvrtom na ekonomske resurse, u: Međunarodna politika, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 1149, 97-110.
7. Neskovic, S., (2014), Southeastern Europe Security and Concepts of relevant International factors, in: Thematic Collective Book, New Challenges to the Balkan Security, V. Trnovo: University St. Kiril and Methodiy, (1), 11-27.
8. Neskovic, S., (2015), „Foreign policy orientation and security of the Western Balkans“, New Challenges to the Baljan Security, Thematic Collective Book, St. Cyril and St. Methodius University of Veliko Tarnovo, Bulgaria, (2), 15-31.
9. Nešković, S., (2016), „Spoljna bezbednosna politika Evropske Unije i položaj Republike Srbije – studija slučaja, Zbornik radova, edicija Bezbednost u postmodernom ambijentu, Beograd: Centar za strateška istraživanja nacionalne bezbednosti - CESNA B i Tehnički fakultet u Boru Univerziteta u Beogradu, (20), 47-56.
10. Nešković, S., (2016), Mogućnosti implementacije tehnika prikupljanja podataka u konzularnim poslovima, Pravo - teorija i praksa broj , Novi Sad: Univerzitet Privredna akademija, Fakultet za privredu i pravosuđe, 32 (10-12), 3-12.
11. Nešković, S., (2016), Statističke metode regionalizacije i pravni okvir prekogranične ekonomske saradnje u Evropi, u: Evropsko zakonodavstvo, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, (58/16), 76-92.
12. Nešković, S., (2017), „Zapadni Balkan u kontekstu analize procesa evropskih integracija“, 7. Simpozijum inovacionih istraživanja "SINOVIS - 2017", Zbornik radova, Beograd: Srpska Kraljevska Akademija Inovacionih Nauka, 51-67.
13. Nešković, S., Antonović, R., Đelić, A. T., (2018), Borba protiv korupcije u kontekstu preporuka Evropske Unije, u: Evropsko zakonodavstvo, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, (65/18), 86-102.
14. Nešković, S., Antonović, R., Šoškić, L., (2019), Poslovna diplomatija i konzularno pravo u savremenom evropskom i međunarodnom okruženju, u: Evropsko zakonodavstvo, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, (67-19), 77-93.
15. Nešković, S., (2019), „European Union transport and foreign security policy with implications on the southeast Europe region“, Proceedings, Naučna konferencija sa međunarodnim učešćem

- "Savremeni trendovi u razvoju saobraćaja i bezbednosti regiona Jugoistočne Evrope", 3. novembar 2019, Niš: Fakultet za pravo, bezbednost i menadžment "Konstantin Veliki" Niš Univerziteta "Union - Nikola Tesla" u Beogradu, Centar za strateška istraživanja nacionalne bezbednosti - CESNA B Beograd, Visoko učilište za bezbednost i ekonomiku "VUSI" Plovdiv Republika Bugarska, 54-70.
16. Nešković, S., (2019), „International position and european integration of the Western Balkans countries“, Ulcinj, Scientific Journal Monte, 1(1), 32 - 48.
 17. Nešković, S., (2019), „Nacionalni subjekti međunarodnih odnosa i ograničeni suverenitet“, Ekonomija - teorija i praksa, Novi Sad: Fakultet za ekonomiju i inženjerski menadžment, 12, (2), 71-89.
 18. Nešković, S., (2019), „The region of caucasus and the Balkans in the strategy of eastern partnership of the European Union“, Cross - Border Book Series New Challenges to Security and Development of the Balkans“, International Security and Development Policies in Bulgaria and on the Balkans, Proceedings of International Scientific Conference 02–03.11.2018., Veliko Turnovo, St. Cyril and St. Methodius University of Veliko Turnovo Bulgaria, 6, 26-42.
 19. Nešković, S., (2020), „The national security paradigm and national interest in postmodern globalization flows“, Cross - Border Book Series New Challenges to Security and Development of the Balkans, Problems of National and Corporate Security, Proceedings of International Scientific Conference 22 - 23. 11. 2019, University "St. Cyril and St. Methodius" Veliko Tarnovo Bulgaria, 7, 29-45.
 20. Nešković, S., (2020), „Tourism industry of the Western Balkan countries between existing resources and regulation of the European Union“, Ulcinj, International Scientific Journal Monte, 2, 31-47.
 21. Trapara, V., (2010), Spoljna i bezbednosna politika Evropske unije prema sporazumu iz Lisabona, Evropsko zakonodavstvo, Beograd: Institut za međunarodnu politiku i privredu. 33-34,42-57.

GEOPOLITICAL CONTEXT OF SOUTH EAST EUROPE AND THE SECURITY CONCEPT OF THE EUROPEAN UNION

Slobodan Nešković

Lazar Šoškić

Summary: *The authors discuss the complex issues of the geopolitical position of Southeast Europe and the application of the security concept of the European Union. Permanent anomalies are present in all spheres. The subject of the research is the geographical, political and security features of the countries of the observed area with the possibilities of implementing the concept of the Foreign and Security Policy of the European Union. The hypotheses are: The geopolitical context of Southeast Europe is the scene of constant interests of great powers and conflicts in the countries of the region, where the adopted concept of security of the European Union is applied. The area of Southeast Europe as a link between the West and the East is of great international importance. The countries of the region are burdened with numerous contradictions and centuries-old confrontations. The European Union is promoting an indigenous security policy project in the process of integrating countries and strengthening its own position in the region. The aim of the research is a comprehensive overview of the complex topic of the geopolitical position of the countries of Southeast Europe and the security strategy of the European Union in the context of resolving the manifested anomalies. Methods of analysis, synthesis and others will be applied. The achieved results have cognitive features, they refer to the explained important aspects of the geopolitics of the given space and the security initiatives of the EU, and they also mark the real segments of the social development of the countries. We conclude that Southeast Europe is a territory of essential geopolitical significance and interest of world hegemons. The European Union is also promoting the security strategy contained in official documents in that area.*

Keywords: *Southeast Europe, Geopolitics, security, Common Security and Defense Policy of the European Union, Lisbon Treaty, association, European Union.*